Бары дойдулар пролетарийдара, холбоһуҥ!

САҤА ОЛОХ

ССКП ЧУРАПЧЫТААҔЫ РАЙКОМУН УОННА НАРОДНАЙ ДЕПУТАТТАР ОРОЙУОННААҔЫ СОВЕТТАРЫН ОРГАНА

Хаһыат
1931 сыл алтынньы
ыйтан тахсар

№ 87(5287)

1979 сыл. От ыйын 24 күнэ
ОПТУОРУННЬУК

Сыаната
2 харчы.

Тыа сирин олоҕо

Саҥа дьиэҕэ көһүү—маҥ-дьи үөрүү. Оттон бу Марийскай Калеово селотугар икки төгүл үөрүүлээх. «Кугушенскэй» совхоз механизатордара, хонуу уонна сүөһү үлэһиттэрин кэргэттэригэр тупсаҕай квартиралары тутта, кинилэр бас билиилэригэр сарайдар, гараждар курдук, оттон да атын тыа сирин олохтоохторугар ордук наадалаах хаһаайыстыбаннай тутууларга аналлаах уһаайбалары анаан биэрдэ.

Марийскай АССР-га хара буора суох зона селоларын уларытар туһунан программата киэҥ далааһыннаахтык ыытыллар. Колхозтар уонна совхозтар киин уһаайбаларын үс сүүһүттэн иккитэ генеральнай былааннарынан саҥалыы тутуллар.

Ленинградскай уобалас тыатын сиригэр эргэн ураас көрүҥүнэн ыытыллар. Олохтоохтору билигин 4 тыһ. тахса эргэн туочукалара ураас каадьлааҕынан хааччыйаллар.

(ССТА).

ОРОЙУОНҤА ОТ ХОМУУРУГАР УЛАХАН ХААЛЫЫ ТАҔЫСТА.

БЭҔЭҺЭЭҤИ ТУРУГУНАН БААРА-СУОҔА 2744 ТОННА КЭБИҺИЛЛЭН БЫЛААН 7,62 БЫРЫҺЫАН, ГРАФИК 30,5 БЫРЫҺЫАН ТОЛОРУЛУННА.

ХОДУҺАҔА ХАС БИИРДИИ КҮНҮ, ЧААҺЫ КӨДЬҮҮСТЭЭХТИК ТУҺАНЫАХХА!

АРДАХХА ОТУ ТУУСТААН, ҮӨЛЭСТЭЭН КЭБИҺИЭХХЭ, АТЫН ПРОГРЕССИВНАЙ НЬЫМАЛАРЫ ТУТТУОХХА!

1979 сыл от ыйын 23 күнүнээҕи сводка

СОВХОЗТАР	Үлэлиир киһи ахсаана	Звенолар		Охсуу (гектар)	Кэбиһии (тонна)		Силэс (тонна)		Сенаж (тонна)		От мээккэтэ (тонна)	
		барыта	о. и. механизированнай		график	туолла	график	туолла	график	туолла	график	туолла
Карл Маркс	756	33	7	4485	3125	1387	880	266	160	—	105	5
Субуруускай	337	19	4	1500	1690	523	520	450	120	—	105	—
Эрилик Эристиин	508	24	1	2485	2400	324	500	450	160	—	—	—
«Чурапчы»	353	25	2	1600	1790	510	800	150	120	—	—	—
Оройуон үрдүнэн	1954	101	15	10070	9000	2744	2800	1316	560	—	210	5

Государственнай статистика оройуоннааҕы инспектурата.

СҮӨҺҮ аһылыгын соҕотуопкалааһына ааспыт нэдиэлэ бастакы аҥарынааҕы курдук күннэргэ балачча тэтимнээхтик барар этэ, кэнники ардахтаах күннэргэ биллэ-көстө бытаарда, сорох сирдэргэ тоҕут даҕаны тохтуох курдук быһыытыйда. Ол охсуутугар нэдиэлэ устата баара-суоҕа 1526 тонна от кэбиһилиннэ, 4485 гектар сир охсулунна.

Үлэ арыычча тэрээһиннээхтик Карл Маркс аатынан совхоз Болугуругар, Бахсытыгар барар. Совхозка нэдиэлэ устата 1730 гектардаах ходуһа ото охсулунна, кэбиһии нэдиэлэ бастакы күннэригэр сир ахсын ыытыллыбыта. Бу хаһаайыстыбаҕа ордук түмсүүлээхтик оройуоҥҥа ыҥырыллыбыт болугурдар оттууллар. Совхоз салалтата сүөһү аһылыгын соҕотуопкалааһыныгар былааннаммыт үлэһит илиитин таһынан эбии отчуту туруорда.

Ааспыт нэдиэлэҕэ балаһыанньа Субуруускай аатынан уонна «Чурапчы» совхозтарга уларыйбата диэххэ тиийэбит. От хомуурутар үлэлиир киһи ахсаана кыайан эбиллибэтэ. Үлэ оҥорумтуота үрдүөхтээҕэр төттөрү түстэ. Ол да иһин субуруускайдар сэттэ күн устата баара-суоҕа 374 гектар сири охсубуттар, 372 тонна оту кэбистилэр, силэс биир да тонна угуллубата, от мээккэтин бэлэмниир агрегат кыайан үлэлэтиллибэтэ. Миэстэттэн киирэр сигналлартан, ардахтаах күннэргэ бу хаһаайыстыба сорох звенолара күттүөннээҕи үлэлээбэтилэр. «Чурапчылар» 390 тоннаны кэбистилэр, 893 гектары охсутардылар. Оттооҕун Эрилик Эристиин аатынан совхозка хаалыыта тахсыбыта. Манна сорох отделениелар балачча киэҥ ходуһаны оҕустаран баран кыайан хомуйбакка ардахха былдьаттылар.

Кэнники нэдиэлэҕэ совхозтарга общественность көмөтө ситэтэ суох тэрийиннэ. Арай Эриликкэ эрэ субуотунньук кыттыылаахтарынан 200-чэкэ тонна силэс угулунна. Оройуон киининээҕи үөрэх шефтээх тэрилтэлэр оттооһуҥҥа бэриллибит былааннарын толорууга бастайааннай звенолары баччааҥҥа диэри туруора иликтэр.

От хомуурутар таһаарыллыбыт быһаарыыны, болох итэҕэстэри түргэнник туоратар, сүөһү аһылыгын соҕотуопкалааһын тэтимин түргэтэтэр туһугар совхозтар директордара, партийнай уонна профсоюзнай тэрилтэлэрэ сыһал хамсатыылаах дьаһаллары ылыах тустаахтар. Туох ханнык иннинэ, үлэһит күүһү уонна техниканы муҥутуур көдьүүстээхтик туһаныахха, көмөҕө тахсыбыт шефтээх коллективтар үлэһиттэрин, студеннары, массабай субуотунньуктар кыттыылаахтарын үлэҕэ сатабыллаахтык аттаран туруоруохха.

Күнү-дьылы чинчийээччилэр сэрэтээллэринэн, от ыйын кэнники декадата ардахтаах буолара күүтүллэр. Онон итинник күннэргэ оттуур ньымалары киэҥник туттуохха, от хаачыстыбатын сүтэрбэт иһин сир ахсын кустолаһан үлэлээһини тэрийиэххэ. Улахан болҕомтону оттуур звеноларга үлэ күннээҕи режимин халбаҥа суох тутуһууга, оҥорумтуотун үрдэтиигэ ууруохха.

Онон, күн-дьыл кураанныырын күүтэн олорбокко, ходуһаҕа хас биирдии үлэ күнүн, чааһын толору туһанары ситиһиэххэ, үлэни табатык дьүөрэлээн ыытыахха, чугастааҕы нэдиэлэ иһинэн графикка киирэ охсуохха.

Көмүс долгуннарынан кылыбырайа устар Таатта үрэх үрдүгэр Наамы Кытаҕа диэн сир баар. Манна кыһыл былаах ыраахтан тахсар күнү көрсө көтүтэлиир тэлээбириир. Бу—Одьулуун аҕыс кылаастаах оскуолатын иһинэн тэриллибит үлэ уонна

ОҔОЛОР КҮНҮ КЭТЭҺЭЛЛЭР

сынньалаҥ лааҕырын 22 оҕото көтөхпүт кыһыл былаахтара.

Оҕолор күйаас күннэргэ Таатта күрүстээх сырдык уутугар сөтүөлээн, спортивнай күрэхтэһиилэри ыытан дуоһуйа сынньаналлар. Сорох саҥа киниэгэни ааҕар, сорох үрүҥнэр уонна харалар саахымат дуоскатыгар киирсиилэрин бочуумуран олорон толкуйдууллар. Саахымат—воспитателлэрэ Степан Николаевич Миронов бэркэ истииэр оонньуута. Быһата, бодолоох киһи чугуйбат сирэ.

Оҕолор сайын совхоз үлэтигэр саамай былааһыктаах кэмин оҕодуулар. ол да иһин быйыл кинилэр, кыахтарын ааҕан көрөн баран, тэрийбит совхозтарыгар 150 тонна оту соҕотуопкалаан туттарарга быһаарыммыттара. Бэйэ сылын оҕолордуун үлэлиир салайааччылара Семен Алексеевич Матвеев да кинилэргэ эрэммитэ.

Кырдьаҕас учуутал Афанасий Андреевич Антонов кыраабылларын, хотуурдарын оҥорор, хайдах туттахха ордук табыгастааҕын эмиэ үөрэтэр. Сэттэ уон охсон күнүбэллар, от ордук уһун сытан иһэр. Бу—ахсыс кылааһы бүтэрбит Слава Петров уонна Ироня Дьячковскай, оттон Илья Старостин уонна Сеня Софронов ахсыска бүйыл саҥа киириэхтээхтэрэ, саамай кыралара—төрдүһү бүтэрбит Миша Беляев. Семен Алексеевич массыынанан киэҥ сирдэри охсутарар, оттон үөлэстэр үүлаах, массыына сылдьыбат мэһэйдээх сирдэригэр үлэлииллэр.

Сотору буолаат, аллаҥа бугуллар, ол кэнниттэн кэбиһиллиэх оттор кэккэлээн иһэллэр. Хас биирдии кэбиһии—үлэ түмүгэ, үөрүү. Оҕолортон ара саастаахтара, эбэр рабочай С. Седалищев—кыдамаһыт. Кини бүтэһик бугулу ылан кэбиһии үрдүгэр чэпчэкитик элиэрдэр. Тустээччи: «Сөп буоллаа—диэн хаһыытыыр. Итэ анта биир от бүттэ. Оҕолор билигин 20-тэн тахса тонна кэбиһиилээхиттэр.

Одьулуун оҕолоро совхозтарын иһинэн Мүсүдайга, Мындаҕабыаҕа үлэлиир үлэ уонна сынньалаҥ лааҕырдарын оҕолорун кытта куоталаһаллар. Былааннарын толорорго дьулуурдара улахан. Аны күһүн оройуоҥҥа үчүгэй түмүктээхтэхтиим да утаа-сабаа барыстарбыт дэһэллэр. Күн тахсаат да, барардыы быраастыллаан, ардаа саҕахха сиппыйаар. Эмиэ биир нэчиэс сита охсуллубакка, кыаһаны кэлээн ситэ бүппэккэ хаалар. Оҕолор күнү кэтэһэ утуйаллар. Сарсыарда—саҥа күн. Саҥа күн—саҥа бүтэлэр, саҥа үөрүүлэр.

И. ЯКОВЛЕВ.

Шефтээхтэр көмөлөрө

ЧАКЫР. Бу күннэргэ, сотору-сотору ардаан, сүрүн оттуур звеноларга үлэ-хамнас үөтэлээбэтэ. Ол оннугар нэһилиэк общественноһа, шефтээх тэрилтэлэрбит силэс угуутугар, атын да үлэлэргэ балачча көмөлөстүлэр. Лесопункт коллективыттан 8 киһи тахсан 40 тонна силэһи соҕотуопкалаатылар. Олохтоох рабочайдар уонна сулууспалаахтар икки күн үлэлээн 40 тонна силэһи уктулар. Якутскайтан геологическай управление 26 киһини көмөҕө таһаарда. Киһилэртэн 13-һэ Таатта үрэҕэр оттуу киирдилэр, атыттар Хонтуудаҕа 200 тонналаах силэс дьаамалары ытыыстааһыҥҥа үлэлээн эрэллэр.

Үлэ тэрээһинин тупсаран, общественность көмөтүн көдьүүстээхтик туһанан быйыл сүөһү аһылыгын соҕотуопкалааһыныгар былааны хайаан да толорорбут дэһэбит.

В. ТИТОВ,
отделение управляющайа.

Барыбыт дьыалабыт

Субуруускай аатынан совхоз Хатылытааҕы отделениетын общественноһа сүөһү кыһыҥҥы аһылыгын бэлэмнээһиҥҥэ күүһэ-кыаҕа тиийэринэн көмөлөһөр. Былаан быһыытынан 75 моой отчут үлэлиэхтээх этэ. Оттон билигин итинтэн лаппа элбах киһи ходуһаҕа киирэн турар. Киһилэр бары дьиэлэриттэн сылдьан чугастааҕы сирдэри оттууллар. Охсууну, бугуллары аахтахха, 29 тонна кэбиһиллэхтэр.

Итини тэс оттуулан общественность күүһүнэн 300 тонна силэс угуллуохтааҕын оннугар ааспыт субуотунньукка 450 тонна сүмэһиннээх аһылык бэлэмнэммитэ.

Г. ДРАГУНОВ,
сельсовет исполкомун председателэ.

Чыччаҥ моой отчуттара

Чыччаҥҥа 50 тонна от эбэһээтэлистибэлээх Егор Гаврильевич Крюков биэс киһилээх дьоҕус звенота хонноохтоохтук үлэлээн иһэр. Манна үлэ ветераннара Яков Гаврильевич Павлов уонна Илья Васильевич Оконешников баallар.

—Кырдьаҕастар охсуулара киэҥ соҕус, бугул да үгүс. Бу кэнники күннэрдээҕи ардах мэһэйдээн 5 тоннаны кэбистилэр,—диэн кэпсиир сельсовет исполкомун председателэ Гаврил Николаевич Сивцев.

Бу күннэргэ Мугудай ходуһаларыгар уонунан моой отчут үлэлиир.

«СО» корр.

СОВЕТСКАЙ ТУТУУ

СЕССИЯЛАР, ИСПОЛКОМНАР ОРУОЛЛАРЫН ҮРДЭТИЭХХЭ

Билигин кэмҥэ олохтоох Советтар оруоллара хаһааҥҥытааҕар да үрдээтэ. Сельсоветтар бэйэлэрин территорияларыгар баар бары хаһаайыстыбаннай, общественнай тэрилтэлэргэ, государственнай учреждениеларга салайар, хонтуруоллуур эбээһинэстээхтэр.

Советтар иннилэригэр турар эппиэттээх соруктары ситиһиилээхтик быһаарыы сүрүн формата тэрийэр-массабай үлэ буолар. Бу үлэ, оройуон үгүс сельскэй Советтарыгар кэнники кэмҥэ балачча сэргэхсийэн иһэр эрэри, билигин даҕаны бириэмэ үрдүк ирдэбиллэригэр ыраах, эппиэттээбэт туруктаах диэххэ наада.

Тэрийэр-массабай үлэни тупсарыы төрүттүүнэн сессиялар уонна исполком мунньахтарын оруолларын үрдэтии, ылыллар быһаарыылар толоруулларын күннэтэ тэрийии уонна хонтуруоллааһын буолар. Оттон бу өттүнэн оройуон үгүс сельскэй Советтарыгар итэҕэс элбэх. Сессиялар уонна исполком мунньахтара сиэттэрэн ыытыллаллар эрээри, олорго ардыгар былаана суох, саҥа иһэр быстах боппуруостар дьүүллэһиллэллэр. 1978 сылга 14 сельскэй Советтарга 98 сессия ыытыллыбытыгар 198 араас боппуруос дьүүллэммитэ, онтон тыа хаһаайыстыбатыгар 23 бырыһыана, нэһилиэнньэни хааччыйыыга уонна тупсаран оҥорууга 10 бырыһыана, норуот үөрэҕириитигэр 70 бырыһыана, доруобуйа харыстабылыгар 3 бырыһыана, социалистическай сокуоннаска уонна общественнай бэрээдэккэ 11 бырыһыана тиксибитэ. Быстах суолталаах алһан иһэр боппуруостар 29 бырыһыаннара ылбыттара. Сыл устата сорох сельсоветтар биирдиикиилии эрэ сүрүн боппуруоһу көрбүттэрэ. Оттон быйыл алта ыйга балаһыанньа арыый тупсубута: 42 сессияҕа барыта 85 араас боппуруос көрүлүннэ, онтон тыа хаһаайыстыбата 31 бырыһыанын, нэһилиэнньэни хааччыйыы 8 бырыһыанын, норуот үөрэҕириитэ уонна доруобуйа харыстабыла 13 бырыһыанын, социалистическай сокуоннас уонна общественнай бэрээдэк 12 бырыһыанын ылаллар, быстах боппуруостары дьүүллэһии 16 бырыһыаныгар тиийэ аччаата. Ол эрээри бу өссө да итэҕэс. Билигин даҕаны сорох сельсоветтар оройуон, нэһилиэк, отделение олохторуттан, ыкса сибээстээх, үлэ хаамыытын иһэр салааларын эрэ көтөҕүүгэ туһуламмыт, ардыгар толкуйдана быһаарыллыбыт боппуруостары дьүүллэһии иннилэригэр кыаллыа илик. Сүрүн итэҕэстэринэн салайар кадрдар — совхоз отделениеларын управляющайдарын, бригадирдарын, специалистар, тэрилтэлэр салайааччыларын отчуоттарын арыйыыга, үлэлэрин уопсай боппуруостарын саба быраҕан дьүүллэһии баара буолаллар. Сорох сельсоветтар сиэттэрэн былааннара, регламеннара суоҕар тэптэрэн исполком мунньахтарын уонна сессияларын ый бүтэһик күннэригэр, хаһан-мэлдьи ыыталлар. Холобур, 1978 сыл атырдьах ыйыгар 10 сельсовет (Болтоҥо, Чакыр, Хайахсыт, Хатылы, о.д.а. сессияларын бары 29-30-31 чыыһылаларга, оттон алтынньыга 9 сельсовет (Соловьев, Хоптоҕо, Чакыр о. д. а.) ый 30-31 күннэригэр ыыппыттара.

1979 сылга итии куһаҕан практика эмиэ салҕанна. Муус устарга сельсовет (Болтоҥо, Чакыр, Мугудай, о.д.а.) сессияларын 25-29 чыыһылаларга ыыттылар. Итинник курдук исполкомнары эмиэ ый тиһэх күннэригэр оҥоруу баар (былырыын Одьулуун уонна Болтоҥо, быйыл Сылаҥ сельсоветтара). Итинник чахчылар үгүс сельсоветтар чопчу былаана суох үлэлииллэрин көрдөрөллөр. Иннискитин бу хатыланыа суохтаах, сессиялары уонна исполкомнары, бырааһыан курдук, ый бастакы аҥарыгар ыытар бэрээдэги олохтуохха. Итиннэ ый эбэтэр квартал ахсын үлэни суһаллык түмүктээн, соруктары чуолкайдаан иһэргэ наадалаах.

Биир олохсуйан эрэр итэҕэс сорох депутаттар сессияларга, исполком чилиэннэрэ исполкомнар мунньахтарыгар сылдьыбат буолуулара. Өссө депутаттар активностара намыһах, тыл этиилэрэ ситэ быһаланнаммат. Холобур, Кытаанах сельсоветын быйыл бэс ыйыгар буолбут сессиятыгар сири туһаныы культуратын үрдэтии туһунан бэрт наадалаах боппуруоһу дьүүллэһиигэ сельсовет 25 депутатыттан 17-тэ эрэ сылдьыбыт, икки эрэ депутат тыл эппит. Оттон Соловьев сельсоветын эмиэ итии ыйга ССКП КК «Идеологическай, политическай-иитэр үлэни салгыы тупсарыы туһунан» уурааҕын олоххо киллэрии соруктарын дьүүллэспит сессиятыгар 15 депутаттан 10-на эрэ сылдьыбыт, кэпсэтиигэ үс депутат кыттыбыт.

Райсовет исполкомугар киирэр боротокуоллары ырытан көрдөххө, ардыгар сессиялары наар ыҥырыллаахтар тыл этиилэринэн, боппуруоһу кинилэр дьүүллэһиилэринэн эрэ актив мунньаҕын курдук ыытар чахчылара тахсаллар, исполкомнар сорох мунньахтара кворума суох ыытыллаллар. Сылаҥ сельсоветыгар (исполком председателэ Смирников Н. Ф.) 1978—1979 сс. исполкомнарга чилиэннэр бука бары сылдьыылара хааччыллыбата. Холобур, быйыл бэс ыйын 25 күнүгэр буолбут мунньахха исполком 7 чилиэниттэн 4-дэ эрэ сырытта, онно үс улахан суолталаах боппуруос көрүлүннэ. Эмиэ итинник итэҕэс муус устарга Соловьев, бэс ыйыгар Болтоҥо сельсоветтарыгар таһаарыллыбыта. Итинник исполкомнар чилиэннэрин активностарын мөлтөтөр, бырааптарын хааччахтыыр, онон сельсовет үлэтигэр улахан охсуулаах. Маны кэлэр өттүгэр учуоттуохха.

Сессияларга, исполкомнарга дьүүллэһиллэр боппуруостарга быһаччы сыһыаннаах тэрилтэлэр салайааччыларын специалистарын ыҥыран сырытыннарбат буолуу эбэтэр ыҥырыллыбыт табаарыстар кэлбэккэ хаалыылара курдук итэҕэстэр эмиэ бааллар. Холобур, Хайахсыт сельсовета быйыл олунньуга этэ, үүт уонна да атын тыа хаһаайыстыбатын бородууксуйатын элбэтии соруктарын дьүүллэспит сессиятыгар олохтоох активы ыҥыран сылдьыбатаҕа. Дьиҥинэн бу улахан уонна тыа сирин бары үлэһиттэригэр быһаччы сыһыаннаах боппуруоска активы киэҥник ыҥырыах баара.

Бастайааннай комиссиялар сессияларга, исполком мунньахтарыгар туһааннаах салааларыгар боппуруостары бэлэмнээн киллэриилэрэ ситэтэ суох. Маныаха исполкомнар, кинилэр председателлэрэ уонна секретардара буруйдаахтар. Кинилэр итини сүрүннүүр, былааннаан, хонтуруоллуох кэриҥнээхтэр.

Сессияларга депутатскай запростар киирбэттэрэ — сельсоветтар үлэлэрин биир итэҕэһэ. 1978 сылга бары-барыта 8 депутатскай запрос киирбитэ, быйыл сыл аҥарыгар 6 эрэ запрос көрүлүннэ. Бу олус аҕыйах. Иннискитин бары сельсоветтар депутатскай запростары элбэтиэх тустаахтар.

Быыбардааччылар накаастара туолан иһиитин туһунан боппуруостары дьүүллэһии эмиэ [illegible]. Билигин XVI ыҥырыылаах Совет болдьоҕун бүтэрэ чугаһаан эрэринэн сибээстээн сельсоветтар киирбит накаастар толоруулларын күннэтэ тэрийэр, итинник быһаарыылаахтык дьүүллэһэр эбээһинэстээхтэр.

Боротокуоллары оҥорууга элбэх итэҕэстэр таһаарыллаллар. Ардыгар нүөмэрдэрэ туруоруллубат. Хас депутаттан эбэтэр исполком чилиэниттэн хаһан сылдьыбыта ыйыллыбат. Кэпсэтиилэр толору суруллубаттар. Быһаарыылар кэтүмэхтик, уопсай тылынан, кими да чопчу эбээһинэстээбэт гына ылыллар, толоруулар болдьохторо ыйыллыбат түбэлтэлэрэ бааллар. Маны барытын көрүөххэ, көннөрүөххэ наада.

Бары сельсоветтарга сыһыаннаах улахан итэҕэһинэн ылыллар быһаарыылар толоруулларын хонтуруоллааһын мөлтөҕө буолар. Исполкомнар председателлэрин уонна секретардарын тэрийэр үлэлэрэ кыһамньыттан тахсар. Тэрийэр-массабай үлэ бу тутаах боппуруоһугар болҕомтону күүһүрдэххэ эрэ, сессиялар уонна исполкомнар оруолларын үрдэтиэххэ сөп.

И. ВАСИЛЬЕВ,
райсовет исполкомун секретара.

● ОТЧУТТАРГА СҮБЭЛЭР ● ОТЧУТТАРГА СҮБЭЛЭР ●

АРДАХТААХ КЭМҤЭ ОТТУУР НЬЫМАЛАР

Охсуллубут оту ардах быылыатаҕына от хааччыстыбата улаханнык намтыыр, ардыгар түүнүк үөскүүр. Ардахха от каротина, протеина, онтон да атын витаминнара сууралланн хаалаллар. Итинник оту ынах элбэхтик сиэтэҕинэ кытарымыр эбэтэр уулаах ынах куһаҕан, оккулаах ньирэйи төрөтөр.

Үлэни сатаан тэрийээччилэр тыһылаах да ардах куттурдаҕына оттообуттарын кубулуппаттар, ол үрдүнэн оту буорту гынмакка хомуйаллар. Кинилэр «кистэлэҥнэрэ» бу бааллар.

БӨДӨҤ БУГУЛЛАР

Халлаан бөҕө былыттыһан быста-быста ардыыр буоллаҕына, астыбыт кэмнэр мунньууну ыытан 1—2 центнердаах бөдөҥ бугуллары оҥорооччулар.

Охсуллубут оту суукаттан ордук сытыарыллыбат. От сиигэ 35—40 бырыһыанынан сарадайарын кытта быһыта тыытаҥ субуулары оҥоһуллар. Субууга сытар от сииктээх да буоллаҕына от 30—35 бырыһыан кэриҥэ, сии бугуллуохха сөп. Күн көрдөҕүнэ ол бугуллары ыһан куурдуллар. От кууруутун бырыһыанын ахсарга тууйан тугар от 70-75 бырыһыан сииктээҕин биэрэ наадалаах. Бугуллары үчүгэйдик куурдубуттарын кэннэ кэбиһэллэр. Манна ыйааммыт от хаһан да буорту буолбат. Ол оннугар түбүгэ элбэх.

Түбүгэ диэн иһиһын бэлэмнээһининэн. Сорохтор сүүөхэ от куруутун туһаналлар, онно ыгыары сэлин мостары кэккэлэтэн баран оттоорун ол үрдүгэр кэбиһэллэр. Чугаһынан куруө суох буоллаҕына, аргы атаҕын курдук модьу соҕуо баҕаналарга сис мас быраҕан баран сытыары сэлиилэри тэптэтэллэр. Маннык үлэлиир звеноларга трактортан мас таһан биэрэр ордук.

ТУУСТААХ ОТ

Тууһуурга 18—20 бырыһыан сииктээх от, оҕ ната гоннору сииктээх от сөп түбэһэр.

Тууһааһын нуормата 1 тонна отко 10 кг туус. Итиччэ тууһу куттахха, тугнэ 10 кг оту сиэбит ынах ортотунан 70-80 грамм тууска тиксэр. Итэ суукаатаҕы куорҕатыгар сөп түбэһэр.

Оту тэнсэллибитин кэннэ 30—40 см халыҥнаах гына тэлгэтэ быраҕыллар, ол кэнниттэн дахситик туус кутуллар. Атырдьалаах кэбиһэр сирдэргэ туус ылыннын кутуллар. Оттон подборщигы туттар сирдэргэ КИН-4,2 культиватор уоҕурдууну тарҕатар бункерыгар олордон тууһу сиио куттараллар.

ОТ ОТУУЛАР

Бу ньыма — бары ньымалартан саамай эрэллээхтэ-

БУУРАЙ ОТ

Охсуллубут баран хорутуҕа ор сыппыт 40—50 бырыһыан сииктээх оту куурдар да, силистиир да кыах суох буоллаҕына буурай от оҥоһуллар. Ол технологията маннык.

Ардаҕын уута чаккырыы сылдьар эбэтэр наһаа сиигэ ылбыт от маннык барбат, түүнүгүрэн хаалар. Ол иһин тас сиигэ сараабайбыт оту кэбиһэллэр. Кэбиһии төгүрүк формалаах буолар. Диаметра 2,5—4,5 метр, үрдүгэ 3—7 метр буолуон сөп. Оту дьаптаҕа үүрүүнэн туһалар уонна тэпсэллэр. Маннык кэбиһии 40—50 кыраадыска тиийэ сылыйар, оччоҕуна буурай от үөскүүр. 70—80 кыраадыска ититтэҕинэ от умайар, күл буолар. Итинник дьайыыттан сэрэниэххэ.

Табыллыбыт буурай от кэлдьии сыттаах буолар. Онон сүөһү таптаан сиир.

ҮӨЛЭСТЭЭХ ОТ

Ардах оту кэбиһэрбит буоллаҕына, сыналэр былар-былыргыттан оту үөлэстээн (түннүктээн) кэбиһэллэр. Итинникэ хас да суол ньыма баар. Сорох оту туруору үөлэстииллэр. Айатыгар да буоллаҕына кэбиһиллибит от массаата чараабымыр, буспат, сойор.

Сорох сирдэргэ туруору үөлэһи икки кууллу ылан баран салгын тиэгэн сиэн оҥороллор. Ол куулланнах оту кэбиһиллэр от ортотугар туруораллар. От үрдүгэр иилэммит тута сиикстээх оту байы куулларын эрэ тардан биэрэллэр. Тиһиллэр, от ортото кондей буолара ситиһиллэр.

Маннык үөлэһэ сорох сирдэр үс суол маһы холбуу туруору ыйынан оҥороллор.

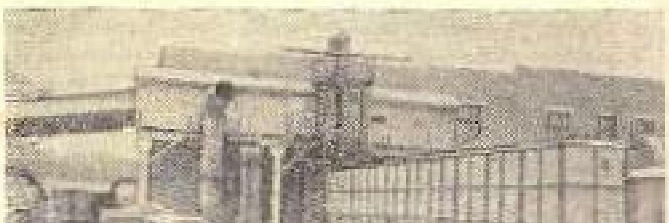

ЧЕРНОВИЦКАЙ УОБАЛАС. Сүөһүттэн ылыллар бородууксуйа былаанын толорууга Застановскайдааҕы колхозтар икки ардыларыгар эрэ оҥорууга холбоһуу коллектива таһаарыылаахтык үлэлиир. Быйылгы сылга 10 тыһ. центнер сибиинньэ уонна 17 тыһ. центнер ынах этэ туттарыллыахтаах. Итэ былааннамматынааҕар балачча элбэх. Сүөһүттэн ылыллар бородууксуйа кэлэйэн холбоһук аһылыгы оҥорууну тупсаран ситиһэр. Манна ситэрүүтээҕэ гранулаламмыт аһылыктары оҥорор, суукка 20 тонна сиэк (снимокка) туттуллуна.

И. Сверида фотота
(ССТА фотохроникэта).

ПЯТИЛЕТКАНЫ — 4 СЫЛГА

Карл Маркс аатынан совхоз ынах пятилетка устата государствоҕа 236 тыһ. солк. суумалаах тутууну туттарар былааннаах. Ол сыттан 1979 сыл бастакы кварталын туругунан 203,1 тыһ. солкуобайдаах кылаарын пятилетка сорудаҕын толорору 32,5 тыһ. кэриҥэ солк. хаалла.

Сэлинэ кадровай бу чуттара В. И. Сивцев уонна К. Р. Баранова пятилеткалаах сорудахтарын тыһыынча уйэ толорон, иллэр сезонҥа өссө түгүн эбии буруйдар баҕалаахтар. Түөрт булчут быйыл бастакы кварталга тутууну түөрт сыллааҕыларын 110-ган таксалыы бырыһыан толордулар.

Бааһы отделениетынааҕы сайыҥҥы иитэр ферма (заавхоз Ф. Ф. Винокуров) ил эйиэлтэн 2,1 тыһ. уу ылан күнүгэр сүөһү кордоргулаата.

Совхоз булчуттара, сыһыылыы иитээччилэрэ государствоҕа элбэх ыныаннаах туттарар пятилеткааны түөрт сылга толорор сорунуутаахтар.

Л. ДЬЯКОНОВ,
профсоюз рабочкомун председателэ.

НАРОДНАЙ ХОНТУРУОЛ СТРАНИЦАТА

МААССА ХОНТУРУОЛЛУУР

КҮННЭТЭ КӨМӨЛӨҺҮӨХХЭ, КЫРАҔЫТЫК ХОНТУРУОЛЛУОХХА

Сайын — хаһаайыстыбаннай үлэлэргэ саамай былдьаһыктаах, элбэх түбүктээх бириэмэ. Сир оҥоһуутугар да, сүөһү иитиитигэр да, от уонна бурдук хомуурдарыгар да кылгас кэмҥэ элбэх үлэ ыытыллар. Оттон ол үлэлэр бүтүн сылы, ону ааһан үһүн-кэмнээх кэскили быһаараллар. Дьэ ол иһин народнай хонтуруол группалара уонна постара бу бириэмэҕэ сир ахсын үлэҕэ-хамнаска күннэтэ орооһор, көмөлөһөр, хонтуруоллаһар эбээһинэстээхтэр.

Быйыл от дьыл кэлиэ, Онон сатаан тэрийдэххэ, эппиэтинэһи үрдэттэххэ оту, атын сүмэһиннээх аһылыктары балачча соҕотуопкалыыр, бааһынаттан бурдук, хортуоппуй, оҕуруот астарын үүнүүлэрин көбүччү соҕус ылар усулуобуйалар баар буоллулар. Хомойуох иһин, олору хайдах туһанарбыт билигиттэн биллибэт. Сорох сирдэргэ бүтэйдии боҕохсуйуу, уоскутуу, дэлэмсийии, бас-баттах дьаһаныы да чахчылара баар буолуох курдуктар.

От үүнүүтэ сир ахсын үчүгэй. Онон быйыл былааны толорор өссө кыра, үгүс сирдэргэ лаппа аһара кыахтар бааллар. Үлэни-хамнаһы кичэллээхтик тэрийэн сүөһү аһылыгын соҕотуопкалааһын графигар түргэнник киирэ охсор сорук турар. Норуот дозорнайдара маастаҕа итиннэ көмөлөһүөхтээхтэр.

Улахан болҕомто от, силээс хаачыстыбатыгар уурулуохтаах. Итиннэ сүөлтэ биэрбэт, кэтүмэхтик сыһыаннаһар отделениеларга ааспыт сылларга улахан хоромньу, оҕустаҕыы тахсара. Онон хонтуруол группалара уонна постара от, силээс хаачыстыбатыгар, холооһунугар күннэтэ орооһуох тустаахтар.

Күрүөлээх от ампаардаах аска тэҥнээх. Урукку сылларга сорох сирдэргэ итини кыайан учуоттаммат буолара, Белүгүргэ уонна Мугудайга күрүөлэр көрүнньүктэриттэн элбэх оту сүөһү сиэбитэ. Онон быйыл ити итэҕэһи хатылаабат туһугар көрдөбүл эрдэттэн күүскэ туруоруллуохтаах.

Охсуллубут оту, быһыллыбыт зеленканы кэмигэр кэбиһэн испаттан сыл ахсын элбэх хоромньу тахсар. Былырыын «Чурапчы» совхоз Мурун-Тыымпыйа бааһыналарыгар үүммүт бурдугун оттуу хомуйан баран кэбиспэккэ хаалларан сүөһүгэ сиэппитэ. Одьулууннар Чурапчы чугаһынааҕы сорох бааһыналар үүнүүлэрин эмиэ сүөһүгэ тэбистэрэр күһаҕан идэлээннилэр. Сүөһү аһылыга буолар культуралар үүнүүлэригэр сорох отделениеларга сыһыан итиннээҕэр күһаҕан. Биир үксүн итинтэн даҕаны сыл ахсын бааһынаттан үүнүүнү ылбаппыт, үүммүт да бурдугу, зеленканы кэдьүүстээхтик туһаммаппыт.

Билиҥҥи үүнүү хомуура өссө ыраах. Совхоостар салалталара үүнүүнү көрүүнү-харайыыны кичэллээхтик тэрийэр, бааһыналар бостууктарын үлэлэрин куруутун хонтуруоллуур эбээһинэстээхтэр. Народнай контролердар итиннэ быһаччы көмөлөһүөхтээхтэр. Быйыл даҕаны бааһыналары үөр сылгы тэпсэрэ, мэччийэрэ суох буолбатах, Чугастыы ылахха, ити ордук Хатылыга уонна Одьулууҥҥа сыһыаннаах.

Ааспыт кыстыкка сүөһү маассабайдык кэнньүэн өлөн, дьүдьэйэн-холлон быйыл эти уонна үүтү оҥорууга ыарахаттар үөскээтилэр, эти уонна үүтү государствоҕа туттарыы былааннара туолбат кутталланнылар. Онон сибээстээн сүөһүнү сайыҥҥы уотууга, мэччирэҥ ыйдарыгар үүтү ылыыга хаһааҥҥытааҕар да ордук көрдөбүллэр тураллар. Сайын ортото буолла, оттон Карл Маркс аатынан уонна «Чурапчы» совхоостар үгүс отделениеларыгар уонна фермаларыгар бородууксуйаны ылыы таһыма адьас намыһах, ааспыт сыл туһааннаах кэминээҕэр лаппа аччыгый. Дьэ ол иһин народнай контролердар фермалар уонна звенолар үлэлэригэр куруутун орооһуохтаахтар, итэҕэстэри бириэмэтигэр арыйан туоратыыга көмөлөһүөхтээхтэр. Ордук улахан болҕомто үүт хаачыстыбатын уонна товарнойын үрдэтиигэ ууруллуохтаах. Учуоту булкуйуу, үүтү кэдьүүһэ суох ороскуоттааһын, туттарбакка буорту оҥоруу хас биирдии түбэлтэтэ кытаанахтык сэмэлэниэхтээх, туһааннаах буруйдаахтартан моральнай уонна материальнай ирдэбил оҥоһуллуохтаах.

ССКП Киин Комитетын сэтинньитээҕи (1978 с.) Пленумугар табаарыс Л. И. Брежнев хаһаайыстыбаннайа суох буолууну, тахсар сүүтүктэри утары охсуһууну күүһүрдүүгэ партийнай, советскай тэрилтэлэр, хаһаайыстыбаннай органнар иннилэригэр чопчу соруктары туруорбута. Ол соруктары утуймаахтык олоххо киллэрии —норуот дозорнайдарын ытык иэстэрэ.

Н. ЗВЕРСТОВ,
народнай хонтуруол оройуоннааҕы комитетын председателэ.

ЗВЕНОВОД ТОҔО СЭМЭЛЭННЭ

Хатылылар быйыл хортуоппуйу 70 гектарга олордубуттара. Билиҥҥи туругунан хортуоппуй үүнүүтэ бэрт мөлтөх. Ол бириичиинэлэрэ биллэллэр: кыһын сиэмэ үчүгэйдик көрүллүбэтэҕэ-харалламматаҕа. Онон хаачыстыбата лаппа мөлтөөбүтэ. Саас олордуу даҕаны үчүгэй ыйдык, киһи астынар гына кичэллээхтик ыытыллыбатаҕа. Итилэргэ эбиилэһэн сайыҥҥы кэмҥэ үүнүүнү көрүү-харайыы быстар күһаҕанник тэриллибит. Органическай уонна минеральнай уоҕурдуулары киллэрии нуормата тутуһуллубатаҕын үрдүнэн, билиҥҥи эбии уоҕурдуу киллэриллэ илик. Ууну куттарыы эмиэ тэрээһинэ суох ыытыллар. Бу үлэ лаппа хойутаан саҕаламмыта, онон бааһынаны биирдэ куттарыы өссө бүтэ илик. Ардахтатыы нуормата эмиэ кыайан тутуһуллубат. Биир гектарга 300—400 тонна уу куттарыллыахтааҕа аҥара даҕаны куттарыллыбат.

Үүнүүнү көрүүгэ-харайыыга итинник эппиэтэ суох сыһыаннаһыыны отделение салалтата, звеновод таб. Кривошапкин Г. Г. таһаарбыттар. Бу үлэҕэ икки трактор, алта киһи сыһыарыллыбыта ситэ туһаныллыбакка, үгүс күннэргэ үлэлээбэккэ өрүүлэллэр.

Бу боппуруоһу дьүүллэһэн баран, народнай хонтуруол оройуоннааҕы комитета звеновод таб. Кривошапкины кытаанахтык сэмэлээтэ уонна кинини ууну куттарыыны тэһигин бэснакка ыытарыгар, хортуоппуйу көмүүнү, минеральнай уоҕурдууну субу күннэргэ тэрийэригэр, үлэһиттэртэн ирдэбилин үрдэтэригэр эбээһинэстээтэ.

В. ЕРМОЛАЕВ.

КЭМИГЭР ОРООСТОХХО ЭРЭ...

КАРЛ МАРКС аатынан совхоз киин отделениетыгар уонна Одьулуун нэһилиэгин сорох тэрилтэлэригэр ыһыллыы-тоҕуллуу, хаһаайыстыбаннайа суох буолуу чахчыларын арыйар уонна олору туоратарга көмөлөһөр сыаллаах биһиги группабыт сотоpутааҕыта аналлаах рейдэни ыыппыта. Онно кырдьык даҕаны кыайан дьаһаллыбатах, болҕомто ууруллубатах элбэх итэҕэстэрэ көстөн таҕыстылар.

Тоҥуургастаах ферматыгар хаһан эрэ кыһын бэрт ыраахтан тиэллэн кэлбит уонна карбамидтаах диэн кэйтэлэммит 15 тонна комбикорм аһаҕас халлаан анныгар бырахыллыбыт. Оттон АВМ бөлөмнөр агрегат үлэлиир сиригэр былырыыҥҥы бурдук атаҕа хараллыбакка халлаан дьапталынан сытыйан сытарыгар контролердар инна түстүлэр. Балары эмэ баччааҥҥа диэри ким да көрбөтөх, билбэтэх үһү дуо? Билэн турар, көрбүт даҕаны, билбит даҕаны үгүс. Хомойуох үүт ыама намыһаҕын туһунан элбэх этии киирдэ. Ол үрдүнэн мэччирэҥ бастакы ыйа аһыар диэри ону ким даҕаны кумаардаан көрбөтөҕө. Ыанахтар сарсыардааҥы ыам кэнниттэн мэччийбэккэ титиик тиэргэнигэр сытан таҕыстылар. Бэс ыйын былаһын тухары ыанньыкка эбии аһылык сиэтиллибэтэ. Ол кэнниттэн тоҕо үүт-ис кэлиэй! Бу дьыалаҕа биһиги группабыт орооспутун эрэ кэнниттэн, кэмниэ-кэнэҕэс дьаһал ылыллан сатаан эрэр.

Дьабыыла—элбэх нэһилиэнньэлээх улахан бөһүөлэк. Ол гынан баран манна санитарнай турук, баһаары утары быраабылалары тутуһуу адьас мөлтөх. Дьэ ол иһин народнай контролердар сотоpутааҕыта бөһүөлэк саамай киинигэр киэҥ территорияны хабан олорор 13 №-дээх СПТУ-га сырыттылар. Тоҕо эмэ ыраастыыр чыахтаах, онно элбэх техникалаах, үлэһиттээх эрэри бу коллектив бэйэтин территориятын көрүммэтэҕэ, оро тардымматаҕа сүрдээх эбит. Ыһыллыы-тоҕуллуу, кир-хах диэн дьэ манна баара көһүннэ. СПТУ бэйэтэ народнай контролердардаах. Ол гынан баран кинилэр итиннэ букатын кыһамматахтар. Группа чилиэннэрэ рейдэ арыйбыт итэҕэстэрин туоратыыга училище салалтатыгар быһаччы этиилэри оҥордулар.

Ити курдук кэмигэр орооспот, кыһаммат буоллахха хаһаайыстыбаннайа суох быһыы, эппиэтэ суох туттуу тахса туруох курдук. Дьэ ол иһин народнай контролердар итиилэргэ куруутун кыраҕы харахтаах, чуор кулгаахтаах буолуохтаахтар.

Д. ЕФРЕМОВ,
народнай хонтуруол группатын председателэ.

ЭЛЕКТРОЭНЕРГИЯНЫ КЭМЧИЛЭЭН ТУҺАНЫАХХА

Оройуоҥҥа электрическэй энергияны туһаныыга элбэх итэҕэстэр, эппиэтэ суох быһыылар салҕанан тахса тураллар. Ол содулугар сыл бастакы аҥарыгар үгүс хаһаайыстыбаннай тэрилтэлэр, государственнай учреждениелар электроэнергияны туһаныы лимитин аһары ороскуоттаатылар. Былааны тас өттүнэн туһаныллыбыт электроэнергия иһин олох-дьаһах комбината 3784 солк., коммунэнерго 4382 солк., коммунальнай предприятиелар уонна тупсаран оҥоруу комбината 6552 солк., «Сельхозтехника» холбоһуга 1481 солк., райсовет исполкомун норуот үөрэҕириитигэр отдела 1809 солк. ордук төлөөтүлэр. Ити сүрүн бириичиинэлэринэн учуоттуур прибордар суохтара, кыра кыамталаах электромотордар кыайар үлэлэригэр улахан кыамталаахтары туһаныы, сырдык кэмҥэ электрическэй лаампалары курааннахха уматыы, о.д.а. хаһаайыстыбаннайа суох, кэмчилээһин режимин тутуспат чахчылар буоллулар.

Электроэнергияны кэдьүүстээхтик туһаныыга тэрилтэлэр салайааччылара, кылаабынай специалистара сирэй эппиэттээхтэр. Оттон Эрилик Эристиин аатынан, «Чурапчы», Субуруускай аатынан совхоостарга, «Якутсовхозстрой» холбоһук тутар-таһар учаастагар, эт-үүт комбинатыгар уонна 13 №-дээх профтехучилищеҕа уһун кэмҥэ мөлтөх туруктаах электропроводкалардаах, электроустановкалардаах объектар билиҥҥин даҕаны үгүстэр. Ол иһин олус кыһамньыта суох салайааччылардаах сорох объектарга үгүс сэрэтиини кэнниттэн дьаһал ылыллыбатаҕар электроэнергияны биэрии тохтотулла сырытта.

Быраабыла быһыытынан, хас электроэнергиянан туһанар тэрилтэ ахсын бу дьыалаҕа тустаах эппиэттээх киһи ананыахтаах. Ити көрдөбүлү сорохтор толоро да сорумматтар, Холобур, эт-үүт комбинатын салалтата биир сыл устата итинник үлэһити булан анаабата. Кэлэр өттүгэр итинник сыһыан иһин биһиги туһааннаах коллективтары государственнай электролиинийэттэн араарарга күһэллиэхпит.

Саха АССР Министрдэрин Советын уураҕын быһыытынан сыл ахсын электроэнергияны кэмчилээһиҥҥэ хаһаайыстыбаннай тэрилтэлэр аналлаах дьаһаллары ырытан оҥорон энергосбыкка түһэриэхтээхтэр. Оттон быйыл биһиэхэ итинник былааны сыччах Карл Маркс аатынан совхоз, райпотребобщество, олох-дьаһах комбината, эмтиир-санитарнай холбоһук эрэ түһэрдилэр. Оттон атын тэрилтэлэр сыл иккис аҥара саҕаланыар диэри истибэтэх-билбэтэх курдук олороллор.

Кэлэр өттүгэр электроэнергияны кэмчилээһиҥҥэ, кэдьүүстээхтик туһаныыга сыһыан тосту уларыйыахтаах. Бу дьыалаҕа хас биирдии салайааччы, үлэһит ордук эппиэттээхтик, государственнайдык сыһыаннаһыахтаах. Кэмчилээммит хас биирдии киловатт-чаас электроэнергия литр аҥара дизельнэй уматыкка тэҥнээх. Оттон киловатт-чаас диэн—100-түү ваттаах 10 электрическэй лаампа биир чаас устата умайыыта.

Электроэнергия—олохпут хорук тымыра. Кини биһиэхэ хас мүнүүтэ ахсын наадалаах. Онон куруутун харыстаныахтаах, кэмчилэниэхтээх.

И. КОРЯКИН,
НХН штаты таһынан инспектора, энергосбыт инспектора.

Комментатор колонкалара

СӨПТӨӨХ БЫҺААРЫЫ

Женеваҕа от ыйын 20 күнүгэр ХНТ көҕүлээһининэн тэриллибит Индокитайтан куотааччылар проблемаларыгар норуоттар икки ардыларынааҕы конференция аһылынна. Бу конференция тутуһан дьарыктанымахтааҕын туһунан бэйэлэрин санааларын атын дойдулар этэллэр. Вьетнам Социалистическай Республиката конференцияҕа боппуруос гуманнай өрүттэрэ эрэ көрүллэр түбэлтэлэригэр кыттыыны ылларын туһунан биллэрдэ.

Ол эрээри бу проблемаҕа Китай, Холбоһуктаах Штаттар, Япония, Англия, о. д. а. кэлии дойдулар атын позицияны тутуһаллар. Кинилэр хайыы-үйэ хаһыс да ыйын Вьетнамы, Кампучияны уонна Лаоһу утары дьиҥнээх «психологическай сэрии» ыыталлар. Ону ыытааччылар пропагандистскай массымалара, этиилэрин курдук, проблемалары атаҕыттан баһыгар таҥнары туруораллар, историяны уонна кини үөскээбит биричиинэлэрин токуруталлар. Кинилэр ВСР-гар Китай национальностаах гражданнары «үүрэрин» туһунан сымыйа дойҕоҕу соҥнууллар. Индокитайтан куотааччылар проблемаларын бэйэлэрэ үөскэппит бөрүкүтэ суох оруолларын итиннэ собуна сатыыллар.

Бастатан туран Вьетнамы утары ыытыллар билиҥҥи күөрҕэллиир хампаанньа көҕүлээччилэринэн ВСР көҥүлүн уонна тутулуга суох буолуутун утара сатаабыттар буолаллар. Бу, бастатан туран, Вьетнамы утары уонча сыл кэриҥэ агрессивнай сэриини ыыппыт американскай империалистар. Бу—ВСР-тын бэйэлэрин экспансионистскай политикаларыгар өс бэриниилэрэ ситимэр Пекиннээҕи гегемонистар. Чуолаан, кытайскай милитаристар Вьетнам норуотун утары агрессияларын туһугар, шантаастаан, сайынын уонна куттаан суоһуурун тыһыынча дьону дьиэтэ-уота суох хаалларбыттара, кинилэри Индокитай дойдуларыттан куотарга күһэйбиттэрэ.

Чахчылар көрдөрөллөрүнэн, Пекин уонна Вашингтону куотааччылар дьылҕалара долгуппат. Куотааччылар проблемалара кинилэргэ Соҕуруулуу-илиҥҥи Азияҕа уонна Азияҕа барытыгар даҕаны империализм уонна китайскай милитаризм агрессиялаһыыны, экспансиялааһыннарын мэһэйдиир Социалистическай Вьетнамы баһаарырдыыга уонна мал тотууга наадалаах.

Ити туһунан Китай уонна АХШ Женеватааҕы норуоттар икки ардыларынааҕы конференция соруктарын уонна сыалларын туһунан боппуруоска сыһыаннара туоһулуур. Кинилэр конференцияны социалистическай Вьетнамы утары күөрҕэллээһиҥҥэ трибуна быһыытынан туһанар санаалаахтар, куотааччылар проблемаларын дьиҥнээхтик быһаарыыга туһалаһыахтааҕыбыт чопчу дьаһаллары ылыныны харгыстаһаллар. Пекин конференцияҕа Вьетнамы утары «кампанияны» ыытар туһунан дойҕохтуур.

Аан дойду прогрессивнай общественноһа, ол иһигэр Советскай Союз уонна атын социалистическай дойдулар конференция Индокитайтан куотааччылар проблемаларын дьиҥнээхтик быһаарыыга көмөлөһөрүгэр итэҕэйэр. Индокитай дойдуларын суверенитеттарын тыһыыннатыгар баҕараллар. Конференция быһаарыылара Соҕуруулуу-илиҥҥи Азияҕа бөҕө эйэ олохсуйарыгар көмөлөһүөхтээх.

М. ЯКОВЛЕВ,
ССТА ырытааччыта.

АЙЫЛҔА—НОРУОТ БААЙА

БАЛЫКТААҺЫН ТУҺУНАН ӨССӨ БИИРДЭ

Балыгы бултааһын правительствонан олохтоммут быраабылалара уонна ньымалара туһааннаах советскай органнарынан, общественнай тэрилтэлэринэн бары гражданнарга киэҥник быһаарыллаллар, куруутун өйдөтүллэллэр. Ол үрдүнэн балыктааһын быраабылаларын куруубайдык кэһии, көҥүллэммэтэх ньымалары туттуу сорох гражданнар өттүлэриттэн таһаарыллан турар, онон норуот баайыгар-дуолугар улахан хоромньу оҥоһуллар. Итинэн сибээстээн биһиги бу боппуруоска өссө биирдэ дьон болҕомтотун тардыахпытын баҕарабыт.

Билэрин курдук, биһиги дойдубутугар бобуулаах сирдэртэн, балыгы олохсутар, үөскэтэр хаһаайыстыбалартан, бобуулаах балыктар кыстыыр дьаамаларыттан ураты бары ууларга спортивнай-любительскай балыктааһын көҥүллэнэр.

Итиннэҕэ сомоловтан, бэрэмэттэн, түҥүөрбалыыр блеснатан ураты күөгү бары көрүҥнэрэ көҥүллэнэллэр. Биир киһи куйууру, биэс тууну, күөллэргэ тымныыларга, дьүөдьыларга икки илими (биирдиитэ 25-тэн метртэн уһуна суох), өрүскэ 25 метртэн ордута суох уһуннаах айыта суох бредени (хараҕа 10 мм-тэн кырата суох) эбэтэр биир илими туһаныахтаах. Бредень диэн тоһо баҕарар үрдүктээх, икки өттүгэр ыт-мастаах торуу буолар. Итинник күөл атахтарын, кыра көһүстэри икки-үс киһи тардан бултуур.

Бобуулаах ньымалар манныктар: икки-үс хостоох илимнэринэн балыктааһын, уһун синньигэс күөллэри быһыта үтүү (үс сымыыттан биирэ аһаҕас хаалыахтаах), шахматтыы үтүү (биир илимтэн атын илим 200 метр, эрэтэ 50 метр буолуохтаах), илимнэри бэйэ-бэйэлэригэр холбуу баайан уһатан бултааһын, кыйаттаах туулар (налба), ньамас буолан барыа кыра да үлэлээх мунхаанан балыктааһын. Бултуунан дьарыктанар тэрилтэлэргэ, совхозтарга бултчуттар, балыксыттар обществоларыгар, балыгы бултуур былааннаах биригээдэлэргэ (бултуур учаастактарыгар көҥүллээх буоллахтарына) төһө баҕарар уһуннаах мунхалары бултууллара, быһаарыллар күһүнэн, көҥүллэнэр.

Үгүс чааһынай тэрилтэлэр, былааннаах биригээдэлэрэ бултуур болдьохторун, быраабылалары уонна ньымалары тутуһаллар. Оттон сорохтор билэ-билэ билбэтэрэ буолан, ымсыы санааларыгар улахан мунхаларынан, уһун илимнэринэн күөллэри туһуур синньигэс уулары, өрүстэр салааларын быһа тутан, бобуулаах тэрилтэлэринэн балыктыыллар. Браконьерствоны оҥорон балык харыстабылын органнарынан, общественнай инспектордарынан туттуллар, административнай миэрэлэргэ тардыллар, ардыгар суут туһаан буруйданаллар да түбэлтэлэрэ биллэллэр да суох оҥоһулла иликтэр. Итинник ымсыы, бэйэлэрин эрэ иннилэрин көрүнэр дьон государствоҕа, кэнчээри ыччаттарга улахан хоромньуну оҥороллор.

Балыктааһын быраабылаларын сиртэн-хараҕа суох кэһиилэр балык ыыр бириэмэтигэр тахсааччылар. Ыыттааҕы диэн балыктаах күөллэри хас да күн субуруччу, үрүт-үрдүгэр тардааннар балыгы ойоллор, мары сытар балыгы куттууллар, үргүтэллэр, онон элбэх балык инкубационнай бириэмэтэ куотар, сороҕо мунхаҕа кытта хонууга таҕсан өлөр.

Бултчуттар, балыксыттар! Олохтоммут болдьохтору, быраабылалары сиһилии үөрэтиҥ уонна хаһан да кэһии суох тутуһуҥ!

С. ПОПОВ,
өрүс уҥуордааҕы оройуоннарга балык харыстабылын государственнай инспектора.

Күөх урсун харабыллара

ЯРОСЛАВСКАЙ УОБАЛАС. Верхневолжскайдааҕы бассейновай управление балык харыстабылыгар оройуоннааҕы инспекцията уу ырааһа буолуутун эрэллээхтик харыстыыр, балык сыаналаах боруодаларын сатааһын улахан кыһаллар. Инспекция үлэһиттэрэ ихтиологтары кытары балык саппааһын научнай тэрүттээн олоҕуран сөп кээмэйдээхтик туһаныыга улахан үлэни ыыталлар. Үгүс күөллэргэ уонна балык искусственнай ыыр сирдэрэ оҥоһулуннулар.

Снимокка: Угра өрүс хонтуруоллуур-кэтиир пуунугар ихтиолог Л. В. Грачева уонна Рыбинскайдааҕы инспекция оройуоннааҕы инспектора В. П. Смирнов балык биологическай анализын оҥороллор.

С. Метелица фотота. (ССТА фотохрониката).

Топонимика

НОХОЙ

1926 сыллааҕы перепись түмүгүн эридьиэстээн 1928 сыллага Якутскайга «Саха сирин түөрт соҕуруулуу уокуруктарын кыстыктарын испииһэгэ» диэн кинигэни бэчээттээбиттэрэ. Онно суруйалларынан, Боотурускай улууһугар Мугудай нэһилиэгин Нохой Күөлэ диэн сир баар. Нохой диэн ааттаах сир өссө баар Үүс-Алдан Найахытыгар. Горнай Соловоҕугар Нохой Толооно диэн баар. Ону билигин кылгатан, быһа Нохой дииллэр. Арҕаа Хаҥалас улууһунааҕы I Маалтааны нэһилиэгэр баар Нохой диэн сири эмиэ манна холбуохпутун баҕарабыт.

Нохой?! Туох диэн суолталаах тылый бу?

Билиҥҥи саха киһитэ ити ыйытыыга быһа-бааччы туох да диир кыаҕа суох. Ол да курдук Нахаһы олохтооҕо, 1973 сыллаахха 77 саастаах М. М. Дьяконов «Нохой. Туох диэн ааттаабыт ааттара буолуой бу?» диэбиккэ «Ким билэр. Өһөс буолуоҕа» диэбитэ.

1972 сыллаахха Улан-Удэҕэ бурят учуонайа Ц. Б. Цыдендамбаев «Бурятские исторические хроники и родословные» диэн дьоһуннаах кинигэни таһаарбыта. Кинигэ аатыгар «Историко-лингвистическое исследование» диэн хос быһаарыылаах. Ити кинигэҕэ «существует сказание, согласно которому «предок монгольского народа был собака» диэн үчүгэй баҕайытык сурулла сылдьар. «Предок» диэни наука тылынан «тотем» диэн ааттыыллар. Ону саха биллиилээх этнограба Г. В. Ксенофонтов «иччи кыыл» диэн тылбаастаан турар.

Сити үһүйээнтэн таһааран, төрүт-уус монголлар сорох аҕаларын уустарын былыр-былыргыттан «ыт оҕолоро» диэн ааттыыр үгэс олохсуйбут. «Ыт» монголлуу нохой диэн. Онон сорох монголлар нохойдор диэн ааттаналлара уонна ситиитэ таһааран, холобур, бурааттарга балачча киэҥник тарҕаммыт Нохоев диэн араспаанньа баар.

Саха норуотун иһигэр баар хоро, тумат, эрикэй, барыдай уонна бу нохой диэн ааттаах аҕа ууһун уустара монгол төрүттээхтэрэ адьас чахчы быһыылаах. Ц. Б. Цыдендамбаев суруйарынан, кинилэр XIII үйэ саҥатыгар үрэй-сэрий тутуллаллар, сороҕохторо онтон тэскилээн төрүт буордарын хааллааран, саха дьоно биллэрин олорор сирдэрин булбут буолуохтаахтар. Ол курдук бурят улахан учуонайа маннык суруйар:

«Хорошо известно, что в состав якутского народа вошли хоринцы, или хоролоры, предком которых устная традиция якутов считает старца Улуу-Хоро. Не исключено, что нохой-уруки—это одна часть хоро-монголов, которая могла не войти в контакт с якутами, но оказаться среди верхоленских эхиритцев, другая же часть их, по всей вероятности, не только вошла в контакт с якутами, но и смешалась с ними. Вполне согласуется со сказанным весьма распространенное у самих нохой-уруков легендарное объяснение их родного названия».

Нохойдор хойукканнга диэри аҕа ууһунан олороллорун дуу, өссө биитэр атын омук дьоно буолалларын дуу өйдүү туттан сылдьыбыттарын ити сирдэр ааттарын таас кэстүүлэрэ эмиэ туоһулууллар сөп. Нохой Күөлэ, Нохой Толооно диэннэр. Саха дьонун быһыытыгар дуу, биитэр атын аҕа уустара ылан олорор сирдэрин иһигэр дуу сирдээх атын ууһ дьоно буолан, кинилэр сирдэрэ итинник ааттанар. Холобур, Тоҥус Күөлэ, Нуучча Үрэҕэ, Хоро Кордугэнэ, Тумат Өтөҕө этин диэннэр курдук.

Нохойдор, кырдьык, монгол төрүттээхтэрин өссө биир маннык суол ойоҕос өттүттэн кииртэн бигэргэтиһиэн сөп. Нохой Күөлэ—Мугудай сирэ. Нохой Толооно баар сиригэр Игидэй аҕатын ууһун дьоно олохсуйан олорбуттара. Мугудай, Игидэй! Өйдөөн көрдүгүт эни? Тыллар иккиэн—дай,—дэй диэннэринэн бүтэллэр. Оттон бу буолаллара монгол тылларыгар киһи аатын үөскэтэргэ олус киэҥник туттуллар сыһыарыылара.

Нохой диэниэхэ күн бүгүнүгэр диэри бүтүн омук ааттана сылдьарын иннэкэ аһардахпытына сатаныа суох. Ол Кавказ хотугу өттүгэр олорор ногаецтар буолаллар. Кинилэри тюрк норуоттара ноҕай дииллэр. Ол аата, икки аһаҕас дорҕоон икки ардыгар турар «х» дорҕооно «ҕ» дорҕоонунан солбуйан этиллэллэр.

Г. В. Ксенофонтов «Урааҥхай сахаларыгар» «род «Ногой» проживает в Устьянском улусе. В нем значилось 445 душ» диэн суруйбуттаах. Ноҕой диэн ааттаах ходуһа сир баара Сунтаар улууһунааҕы Омолдоон нэһилиэгэр. Өссө С. И. Боло Таатта Дьохсоҕон нэһилиэгин төрүттэрин-уустарын суруйан хаалларбыта. Онно этиллэринэн, Кээрэкээн Ойуун уола Ноҕой Боотур баар. Бу Ноҕой Боотуру Дьохсоҕон нэһилиэгинээҕи Маҕарас аҕатын ууһун төрүттээбит киһи диэн ааҕаллар эбит.

Эбэх, нохой сирдэрин тарҕаммыттарыттан уонна ити Усуйааннатааҕы аҕа ууһун дьонун ахсааныттан таһааран, биһиги нохойдору (ноҕойдору) балачча халыҥ дьон кэлэн баран сымалийан сахатыйбыттар эбит быһыылаах диэн түмүктүүбүт.

Багдарыын СҮЛБЭ.

Редактор **А. Е. ЧИЧИГИНАРОВ.**

ҮӨРЭХХЭ ЫҤЫРАБЫТ

18 №-дээх Харбалаахтааҕы СПТУ 1979—1980 үөрэх дьылыгар маннык идэлэргэ үөрэххэ ылар.

1. III кылаастаах «С» категориялаах шофер-слесарь.
2. III кылаастаах тракторист-машинист.
3. Автомашиналары, тракторы уонна тыа хаһаайыстыбатын массыыналарын өрөмүөннүүр слесарь.
4. Тыа сиригэр тутуу маастара.
5. Техник-осеменатор идэлээх ветфельдшер.
6. II кылаастаах сылгы иитиитин маастара.

Үөрэххэ киирэргэ маннык докумуоннар наадалар:

1. Төрөөбүт туһунан свидетельство.
2. 3х4 размердаах 4 фотокарточка.
3. Тыа хаһаайыстыбатын тэрилтэлэрин направлениета.
4. Үлэлээбит эбэтэр үөрэммит сиртэн характеристика.
5. 286 №-дээх медсправка.
6. Төрөппүттэрин туһунан, олорор сириттэн ыспыраапкалар.
7. Паспорт уонна байыаннай билиэт.

Аадырыспыт: Алексеевскай оройуон, Харбалаах бөһүөлэгэ, 18 №-дээх СПТУ.

Оройуоннааҕы киин балыһаҕа санитаркалар, повардар уонна кыладыапсык наадалар. Үлэлиэн баҕалаахтар үлэ чааһыгар кэлэн кэпсэтиэхтэрин сөп.

АДМИНИСТРАЦИЯ.

БИҺИГИ ААДЫРЫСПЫТ: почтовай индекс 678700, Чурапчы с., Карл Маркс уул., 12, **ТЕЛЕФОННАРБЫТ:** редактор—21-395, отделлар—21-495, уопсай—21-505.

«Саҥа олох» («Новая жизнь») — орган Чурапчинского райкома КПСС и районного Совета народных депутатов Якутской АССР.

Индекс 60849. Газета выходит по вторникам, четвергам и субботам на якутском языке. Объем 1 усл. печ. лист. ЧУРАПЧИНСКАЯ РАЙОННАЯ ТИПОГРАФИЯ
№ ЗАКАЗА 87.
с. Чурапча, ул. Карла Маркса 12. Тираж 3051.